

Новосадова Світлана Артемівна

старший викладач кафедри

мистецької освіти

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Петюх Вікторія Валентинівна

бакалавр

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

ФЕНОМЕН ПОСТАТІ І. Я. ПАДЕРЕВСЬКОГО

У статті розкривається феномен постаті І.Я.Падеревського, людини, яка поєднувала у собі таланти піаніста-віртуоза, композитора, педагога, філантропа, літератора, науковця, державного та громадського діяча, неперевершеного оратора, мецената. Людина-легенда, патріот, гуманіст, довге яскраве життя якого стало прикладом самовідданого служіння народу і високому мистецтву. Його ім'я добре відоме у колах знавців класичної музики та на політичній арені першої половини ХХ ст. Народжений на Вінничині він пізніше проживав у Франції, Швейцарії, США та Польщі. Влаштував всесвітньо відомі тури, писав матеріали про музику і багато спілкувався з провідними політиками свого часу, відстоюючи ідеї незалежності Польської держави. Ігнацій Ян Падеревський прожив яскраве життя і вписав своє ім'я до світової історії.

Ключові слова: *піаніста-віртуоз, композитор, педагога, філантроп, літератор, науковець, державний діяч, громадський діяч, оратор, меценат.*

Основний текст. Ігнацій Ян Падеревський народився в Курилівці на Поділлі 6 (18) листопада 1860 року в сім'ї, яка культивувала патріотичні традиції польських національних повстань. Його дід, свого часу був засланий царським урядом до Сибіру за вільнодумство. Батько майбутнього піаніста й композитора походив зі шляхетського роду з Падарева на Підляшші й мав герб Єліта.. Він приймав дієву участь у визвольній боротьбі і саме за переховування зброї для польських повстанців у 1863 р. його було заарештовано.

Родина часто змінювала місце проживання, оскільки батько управляв маєтками місцевих поміщиків. Музичні здібості майбутнього композитора проявились досить рано. У три роки він підбирав по слуху знайомі мелодії на фортепіано, в чотири – навчався у приватних учителів, і в 12 років виступав з концертами у Хмільнику, Вінниці, демонструючи блискучу техніку і музичність.

У 1872 р. Падеревський побував у Києві, де відвідав кілька оперних вистав, В цей час познайомиться з відомим композитором В.Зарембою. Вражений грою юного піаніста, В. Заремба присвятив йому збірник фортепіанних творів, назвавши його «Малий Падеревський».

Талант і працездатність юного музиканта допомогли йому у навчанні на фортепіанному відділі Варшавського музичного інституту (1872-1878). Саме у ці роки стався конфлікт студента І. Падеревського з директором учбового закладу, який примушував студентів грати в інституцькому оркестрі і вважав, що, окрім головного інструмента, кожен учень повинен володіти навиками гри на інших. Такі вимоги викликали супротив молодого шляхтича, який навісич відмовився грати в оркестрі. Побачивши у такій відмові прояв бунту, директор відрахував Падеревського з учбового закладу. Лише заступництво викладачів за свого улюбленого учня повернуло Ігнація у ряди студентів. [1]

На дипломному концерті Падеревський зіграв першу частину концерту ля-мінор Едварда Гріга, а на композиторському виступі представив власну пісню «Доля» (на слова Владислава Сирокомлі). Завдяки «патенту» закінчення інституту та прихильності директора Аполінарія Контського Падеревський став викладачем фортепіано в «нижчому» класі цього ж інституту.

З 1880 р. І. Падеревський вивчав інструментовку і композицію у Берліні (там йому пощастило познайомитися з Р. Штраусом, А. Рубінштейном, П. Сарасате), з 1884 р. – продовжував навчання у Відні, у 25 років отримав посаду професора-викладача фортепіано у Страсбурзі. [2]

Музична кар'єра І. Падеревського розпочалася у 1885 р. й відразу ж захопила шанувальників фортепіанного мистецтва. Після артистичних дебютів у Відні (1887), Парижі (1889), Лондоні (1890) і Нью-Йорку (1891) ім'я Падеревського ставилося на рівні з ім'ям Ф. Ліста – обох називали найбільшими піаністами світу. Творчий облік його як виконавця характеризувався блискучою майстерністю, яка проявлялася в усіх видах піаністичної техніки, величезним емоційним діапазоном і тією глибиною співучості звуку, яка дозволила критику і есеїсту (письменник) Л. Ратисбону назвати його «воскреслим Шопеном»

Переломним моментом у мистецькій кар'єрі Падеревського став його дебют у Парижі, який відбувся в Залі Едварда Гріга 3 березня 1888 року. Це був справді «європейський» дебют, який назвали «сенсацією сезону». Завдяки йому Падеревського охрестили «паризьким левом» і «другим Шопеном». Через кілька днів після цього тріумфу Падеревський дав ще три концерти в Парижі, зокрема, з відомим оркестром Шарля Ламур'є. Цей шалений успіх, знаковий і для подальшої політичної кар'єри Падеревського, відкрив перед віртуозом паризькі салони..

Після Парижу розпочалася серія концертів у інших європейських центрах. У травні 1890 р. в Лондоні й по всій Англії Падеревський здобув визнання не лише музичного товариства, а й фінансових кіл, аристократів, дипломатів і навіть коронованих осіб. [3]

У 31-однорічному віці Падеревський ступив на поріг своєї великої кар'єри в Америці. Його вже знали в Європі. Окрім фортепіанних успіхів, він мав і певні композиторські досягнення. Крім того, постійно працював над гуманітарною освітою. Падеревський налагоджував дедалі ширші зв'язки з провідними політиками та державними діячами. Пам'ятаючи своє важке дитинство, митець долучився до благодійної діяльності, підтримував молодь.

Восени 1891р. Падеревський виїхав за океан, як це робили інші видатні музиканти, щоб здобути славу: Марцаліна Сембріх-Коханська, Гелена

Моджеєвська та Юзеф Гофман. 17 листопада 1891 р. митець упершу виступив в Америці і відразу в новому нью-йоркському залі Карнегі-хол, який досі один із найважливіших (якщо не головний) і найпрестижніших світових концертних залів. [3,4]

Із нью-йорським симфонічним оркестром під керівництвом Вальтера Дамроша Падеревський виконав фортепіанний концерт №4 Каміля Сен-Санса та власний концерт ля-мінор. Він також представив п'ять сольних творів Шопена. Так розпочався перший американський тур Падеревського (107 виступів). Тільки в Нью-Йорку він дав 32 концерти. Його слухали понад 200 000 осіб, а дохід становив близько 100 тис. доларів. Окрім мистецького досягнення, Падеревський налагодив зв'язки з польською діаспорою й увійшов у коло американських політиків та фінансистів.

Ігнацій Ян Падеревський залишив по собі безцінну спадщину як мистецьку, досягнувши вершин піанізму та створивши чимало композиторських шедеврів, так й історичну, виборовши для свого рідного народу вимріяну самостійну державу. Він став одним з найвідоміших поляків у світі, користувався неймовірною популярністю як артист, його безсумнівний піаністичний авторитет у світовому контексті спричинив повагу та довіру до особи музиканта в політичних колах. Протягом життя митець майстерно та нерозривно поєднував ці сфери своєї реалізації, які були об'єднані вищою ідеєю – мрією про незалежність Польщі. «Насправді ж його постать – рідкісний випадок нерозривної єдності музично-виконавської, просвітницької і громадсько-політичної діяльності людини-патріота, борця за незалежність Польської держави та її визнання у всьому світі».

У музичній спадщині Падеревського – опера «Манру», написана за мотивами повісті видатного польського письменника Ю. Крашевського «Хата за селом», який гостро засудив кріпацтво й утверджував гуманістичні ідеї; симфонія сі мінор «Полонія», сонати для скрипки з фортепіано, концерт для фортепіано з оркестром, пісні на слова А. Міцкевича, К. Мендеса та А. Асника. [5]

Однак основу творчості І. Падеревського як композитора складають твори для фортепіано. Кращі з них - «Польські танці», «Гуморески», Менует соль

мажор, Польська фантазія для фортепіано з оркестром. Більшість фортепіанних п'єс – яскраві зразки його «співучої» виконавської манери, тканина яких рясно інструкована інтонаціями, ритмами Польщі, в них ясно відчувається національний дух країни.

Центральне місце у доробку майстра займають інструментальні твори, і очевидно, найбільше авторських зразків створено для фортепіано: Фортепіанна Соната Es-dur (1885-1903), Сюїта Es-dur (1879), Інтродукція та Токата (1881-1882), численні мініатюри. Серед камерно-ансамблевих творів композитора – Соната для скрипки та фортепіано (1880-ті рр.), Варіації та фуга для струнного квартету (1884) тощо. [6]

Авторському перу майстра належать його власний жанровий підтип-краков'як як прояв цікавості до локального колориту в межах національних традицій. Такий пасаж у творчості зустрічаємо в музиці зазначеного періоду і в інших європейських школах, що дає змогу констатувати цей принцип як один із важливих ознак мистецької національної ідентифікації композиторів.

Спадщина І.Я. Падеревського зайняла ключове місце в польській культурі. Музикант увійшов в історію піанізму як один із найяскравіших, найвідоміших і найпопулярніших віртуозів кінця XIX- початку XX ст., полонив світ переконливо глибокою інтерпретацією музики Ф. Шопена, створив чимало яскравих пізньоромантичних арт зразків, своєю діяльністю зміг пригорнути увагу світової спільноти до питань національної самобутності та ідентичності нації. Творчість І. Я. Падеревського вражає, насамперед, глибиною почуттів та переживань, багатогранністю розкриття образного змісту, багатством звучання, мелодичною виразністю та блискучою віртуозністю.

Оточення раннього дитинства сильно позначилось на формуванні свідомості майбутнього визначного польського діяча. І по материнській, і по батьківській лінії родина, представники якої були уродженцями сучасної Вінниччини, вирізнялась глибокими патріотичними переконаннями. Сімейне оточення юнака завше підтримувало національно-визвольні рухи вільнодумних поляків не тільки ідейно, але й фізично і матеріально. Таке сміливе волевиявлення на тлі царського політичного режиму поклало відбиток на світогляді Ігнація.

Надзвичайно обдарований музично юнак зробив фантастичну піаністичну кар'єру, отримавши світове визнання та повагу до своєї особистості, що дозволило йому контактувати із передовими громадськими та політичними діячами на найвищому рівні. Завдяки можливості перебувати на авансцені мистецького олімпу маестро зміг дипломатично реалізовувати свої політичні прагнення та мрії. «І. Падеревський як відомий піаніст і композитором довгий час був символом польської музики не лише у себе на Батьківщині, але й у всьому цивілізованому світі» [7,8]

Як кожен свідомий поляк Падеревський мріяв бачити свою Батьківщину вільною і незалежною. Дружні стосунки з провідними державними діячами Європи і Америки зумовили його шлях до більш, ніж 50-річної діяльності на політичній арені. Міжнародна слава Падеревського-піаніста заставила широкую громадськість прислухатися до промов Падеревського-політика.

Тому основною метою дослідження є представлення патріотично – політичної діяльності І. Я. Падеревського, яка стала основною для поширення питання про незалежність Польщі у політично-дипломатичних колах США та європейських держав. Його активна патріотично-політична діяльність відіграла величезну роль у відродженні польської державності на початку ХХ ст.

Від початку 1910-х років у еміграції Падеревський починає активно займатися публічно-громадянською діяльністю, спрямованою на поширення ідеї відновлення польської державності. Унікальність цього діяча ґрунтується на тому, що, не маючи практичного політичного досвіду, він використав важливі стратегічні кроки щодо поширення польського питання у міжнародних політичних колах.

У листопаді 1918 року Падеревський вирішив повернутися в Польщу й формувати польський уряд за підтримки президента США та європейських лідерів, а також завдяки переговорам у Лондоні й Парижі (з Романом Дмовським та членами Польського національного комітету). Через Гданськ і Познань 1 січня 1919 року він прибув до Варшави. Діяча вітало 300 тисяч

25 січня 1919 року вже як прем'єр-міністр (призначений Радою міністрів) Падеревський провів перше засідання свого кабінету, в якому він також

виконував обов'язки міністра закордонних справ. Однак через дедалі жорстокіші напади опозиції Падеревський врешті оголосив про відставку і на початку 1920 року назавжди покинув Польщу. Через два роки він повернувся до концертів, але тільки на світових сценах. 1918 року Падеревський приїхав у вільну Польщу вже як одна із найбагатших світових персон. А два десятиліття тому він виїжджав із боргом 740 000 доларів. [8]

Завершення Першої світової війни дозволило І. Я. Падеревському повернутися на батьківщину. На шляху до дому, в Лондоні Падеревський зустрівся з міністром закордонних справ Великої Британії Бальфумом і заручився його авторитетною міжнародно-політичною підтримкою.

Повернення на батьківщину принесло для Падеревського не лише успіх у мистецькому колі та шалену популярність серед співвітчизників, але й визнання його політичного досвіду в еміграції. Проте, використавши всі політичні та дипломатичні механізми впливу, після тривалих та бурхливих дискусій у комісіях, 28 червня 1919 року І. Падеревський підписав Версальський мирний договір, відповідно до якого були встановлені західні і північні кордони Польщі, до якої відходили майже вся Великопольща та Східне Помор'я, без Гданська. Версальський договір залишив відкритим питання про східні кордони Польщі, 25 липня 1919 р. відбулось підписання Польщею, Великою Британією, Францією та США договору «Про захист прав національних меншин» у Польщі. За цим договором Польща зобов'язувалася забезпечити свободу й рівноправність національних меншин. Як відомо рішення конференції, закріплені у Версальському договорі, підвели підсумок Першої світової війни. Вважають, що І. Падеревському не вдалося досягнути усіх вимог польської сторони на конференції, але тут він зарекомендував себе вмілим дипломатом. [9,10]

Трагічний 1939 рік 1 вересня, вибух Другої світової війни. Падеревський знову розгортає політичну та патріотичну діяльність, організовує допомогу жертвам війни в Польщі. Діяч розсилав урядовцям звернення, виступав на радіо, зустрічався з польськими політиками. [9,10]

У вересні 1940 року зі Швейцарії через Іспанію та Португалію Падеревський дістався до США. 1941 року там пройшли Дні Падеревського з

нагоди золотого ювілею його американського дебюту. За цей час відбулось близько 6 тис. концертів на честь артиста, доходи від яких спрямовувалися передусім на допомогу Польщі. Падеревський, незважаючи на вік, залишався політично активним. Він виголошував промови, підносячи дух співвітчизників; звернувся до світової спільноти з проханням підтримати Польщу. Востаннє Падеревський виступив 22 червня 1941 року в Ок-Ридж, штат Нью-Джерсі. Тоді йому стало погано й після тижневої пневмонії 29 червня 1941 року він помер. [10,11,12]

Особистість піаніста, суспільно-громадського діяча, оратора, політика, філантропа стала ключовою і у музичному, і у політичному житті Польщі кін. XIX – поч. XX ст. Завдяки неймовірній музичній обдарованості, насиченій концертній практиці він виніс проблему польської національної ідентичності на світовий рівень, заручився у питаннях державності підтримкою найвпливовіших кіл. Феномен І. Я. Падеревського – у незламності духу, вірі у незалежність своєї країни, дієвості у всіх сферах свого життя, у комплексній єдності поетичного мистецтва та розсудливої політики. В європейській культурній спадщині це унікальний випадок співіснування контрастних видів діяльності людини, їх взаємного функціонування у досягненні буттєвого кредо видатної персони.

Література

1. [https://library.vn.ua/Konf2010/texts/5_6.htm]
2. [<https://culture.pl/ua/stattia/paderevskiyi-polskiyi-henii-samopiaru-z-xix-stolittia>]
3. Бортняк, А. Славетний земляк із Поділля / А.Бортняк // Вінниччина. – 2000. – 17 листоп.
4. Верещагіна, О.Є. Подолянин І.Я. Падеревський / О.Є. Верещагіна // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 7. – С. 99–104.
5. Грабовський, В. А світ цей музикою зветься / В. Грабовський // Уряд. кур'єр. – 2002. – 15 черв.
6. Гребельський, С. Курилівка – колиска знаменитого піаніста / С. Гребельський // Вінниччина. – 1996. – 12 груд.
7. Зубачевский, В.А. Геополитические планы Германии, Польши.../ В.А. Зубачевский // Славяноведение. – 1999. – № 4. – С. 41–49.
8. Історичні постатті Хмільника. Падеревський // Життєві обрії. – 2002. – 3 серп.
9. Сітенко, Т. Польські піаністи в концертному житті Києва / Т. Сітенко // Суча

10. Верещагіна О.Є., Григорчук П.С. Подолянин І. Я. Падеревський – визначний польський політичний та музичний діяч. Наукові записки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. Вінниця, 2004. Вип. 7. С. 100-104.

11. Загурська-Антонюк В. Політичний внесок І. Я. Падеревського у становлення польської державності у першій половині ХХ століття. Intermagnum: історія, політика, культура. Житомир, 2015. Вип. 2. С. 259-266.

12. Сітенко Т. Київські епізоди творчої біографії І. Падеревського. Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського: Історія музики: нові факти та інтерпретації. Київ, 2004. Вип. 42. С. 40-51.